

УДК 330.35

РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ СЕРЕД ПРИНЦИПІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

О.В. Мірошніченко, к.е.н., доцент

Інститут перспективних досліджень, Миколаїв, Україна

І.С. Мурашко

ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом», Ізмаїл, Україна

Мірошніченко О.В., Мурашко І.С. Ресурсозбереження серед принципів забезпечення стійкого розвитку підприємства.

У статті досліджуються принципи і фактори забезпечення сталого розвитку на рівні підприємства та роль ресурсозбереження у цьому процесі. У статті сформульовано, що стійкий розвиток підприємства, зокрема екологізація виробництва є не лише його обов'язком перед суспільством, але й способом забезпечення ефективного функціонування та покращення фінансових результатів діяльності.

Ключові слова: сталий розвиток, підприємство, ефективність, ресурсозбереження

Мірошніченко А.В., Мурашко И.С. Ресурсозбережение среди принципов обеспечения устойчивого развития предприятия.

В статье исследуются принципы и факторы обеспечения устойчивого развития на уровне предприятия и роль ресурсозбережения в этом процессе. В статье сформулировано, что устойчивое развитие предприятия, в частности экологизация производства является не только его обязанностью перед обществом, но и способом обеспечения эффективного функционирования и улучшения финансовых результатов деятельности.

Ключевые слова: устойчивое развитие, предприятие, эффективность, ресурсозбережение

Miroshnichenko O.V., Myrashko I.S. Resource-saving among principles of providing of sustainable development of enterprise.

In the article principles and factors of providing of sustainable development of enterprise. and role of resource-saving in this process are prospected. It is set forth in the article, that steady development of enterprise, in particular an ecologization of production is not only his duty before society but also method of providing of the effective functioning and improvement of financial results of activity.

Keywords: steady development, enterprise, efficiency, resource-saving

На сучасному етапі розвитку людської цивілізації виникають значні екологічні проблеми, причинами яких є результати недбалого, нераціонального господарювання. Рішення таких проблем, особливо актуальних і для України, можливо за рахунок екологізації виробництва та переходу до збалансованого (сталого) розвитку, тобто гармонізації економічних, екологічних та соціальних аспектів розвитку суспільства.

Підприємство виступає провідним елементом сучасної економіки, що забезпечує ринок товарами та послугами, сприяє розвитку здорової конкуренції, задовольняє потреби споживачів. Багато авторів наголошують на необхідності ефективного використання ресурсів, але при цьому розглядається лише ефективність діяльності підприємства, а не його відповідальність перед суспільством за збереження та відтворення матеріальних та трудових ресурсів, навколишнього середовища в контексті переходу до концепції сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблема сталого розвитку розглядалась у працях багатьох вчених, таких як Н. Алексеєнко, О. Дедіков, Н. Деєва, О. Зеткіна, М. Лебедев, Д. Львов, Л. Макуха, В. Медведєв, В. Подольська, А. Севастьянова, Т. Сухорукова, А. Урсул, О. Шапоренко, А. Шеремет, Й. Шумпетер, О. Ярм.

Незважаючи на те, що цій проблемі присвячено багато уваги, залишається низка невирішених питань. Розуміння поняття «сталий розвиток» (стійкий, збалансований), визначення ключових факторів, що на нього впливають розвиток, є вихідним для подальшого забезпечення сталості розвитку як на рівні підприємств, так і на більш високому рівні.

Метою статті є дослідження принципів і факторів сталого розвитку підприємства та ролі ресурсозбереження у цьому процесі.

Виклад основного матеріалу

Сучасним економічним словником стійкий розвиток підприємства визначається як «фінансове становище підприємства, господарська діяль-

ність якого забезпечує в нормальних умовах виконання всіх його обов'язків перед робітниками, іншими організаціями, державою завдяки достатнім доходам і відповідно доходів і витрат»[9].

Тобто поняття стійкості на рівні підприємства, як правило, розглядається з точки зору його фінансового становища, і, відповідно, стійкий розвиток підприємства визначається як:

- «стабільне перевищення доходів над витратами шляхом ефективного їх використання, що сприяє безперебійному процесу виробництва та реалізації продукції» [8];
- «забезпечення його рентабельної виробничо-комерційної діяльності за рахунок збільшення ефективності використання виробничих ресурсів та управління підприємством, стійкого фінансового стану за рахунок покращання структури активів, а також, стабільного розвитку потужності підприємства соціального розвитку колективу при самофінансуванні в умовах зовнішньої середовища» [4];
- «рівноважний збалансований стан економічних ресурсів, який забезпечує стабільну прибутковість та нормальні умови для розширеного відтворення у довгостроковій перспективі з урахуванням найважливіших зовнішніх та внутрішніх факторів» [6];
- «стабільне перевищення доходів над витратами, що забезпечує вільне маневрування наявними ресурсами підприємства і шляхом ефективного їх використання сприяє безперебійного процесу виробництва і реалізації продукції, іншими словами, стійкість підприємства – стан його матеріальних, економічних та трудових ресурсів, їх розподіл та використання, що забезпечують розвиток підприємства на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику» [1].

За визначенням Всесвітньої ради підприємців по сталому розвитку, сталий розвиток – це такі зміни, які збільшують додану вартість при скороченні потреб та відходів.

Проте сталість розвитку підприємства не можна визначати лише через його фінансове становище, оскільки при цьому не враховується інші ключові фактори ефективності функціонування виробничої системи. Найважливішими з яких є виробничо-технологічний потенціал підприємства і його здатності до продовження виконання своєї основної функції – виробляти продукцію, на яку є попит. Зношений виробничий апарат, застарілі технології, людський капітал, який не здатен сприймати нововведення, завжди тягне за собою ослаблення стійкості підприємства, оскільки при цьому порушуються його функціональні властивості, з іншого боку – навіть при банкрутстві підприємства його виробничий потенціал може не бути зруйнованим.

Отже, стійкість підприємства пов'язана не лише з його фінансовим становищем, але й з його виробничо-технологічними параметрами, з їхньою можливістю реагувати на зміни у зовнішньому середовищі.

Також, оскільки розуміння питання забезпечення сталого розвитку на рівні підприємства не може виходити за межі реалізації концепції сталого розвитку національному та світовому рівні, і природні ресурси є визначальним чинником виробництва і споживання, то екологізація виробництва і споживання для підприємств виступає чинниками підвищення конкурентноздатності та відіграє таку ж роль, як і інші чинники (технологія, заробітна плата тощо).

Міжнародна комісія з навколишнього середовища визначає сталий розвиток як такий розвиток, що задовольняє потреби сучасного часу, але не ставить під загрозу майбутні покоління задовольняти свої власні потреби (1987 р.). Тобто «воно включає два ключових поняття: поняття потреб, зокрема потреб, необхідних для існування найбідніших верств населення, які повинні бути предметом першоступеневого пріоритету, а також поняття обмежень, що обумовлені станом технології та організації суспільства, які відбиваються на здатність навколишнього середовища задовольняти теперішні та майбутні потреби» [8].

Загалом, існує цілий ряд визначень поняття сталого розвитку. Зокрема, Д. Львов розглядає сталий розвиток в широкому та вузькому розумінні, у вузькому розумінні сталий розвиток включає екологічну сталість, а в широкому – усі види сталості (демографічна, економічна, соціальна і технологічна тощо) [5].

На думку А. Урсула сталий розвиток – «це процес, який визначає новий тип існування і розвитку світової цивілізації, що заснований на радикальних змінах орієнтирів, які склалися історично, в усіх практично параметрах буття: економічних, соціальних, екологічних, культурологічних тощо. При такому розумінні сталого розвитку мова йде про оптимальне управління не лише природно-ресурсним потенціалом, але й усією соціокультурною сферою» [8].

Т. Горностаєва наголошує, що «перехід до виміру буття людини повинен відбуватися не з точки зору лише задоволення його зростаючих матеріальних потреб, а з точки зору «природного» буття. Інакше кажучи, люди в організації повинні виходити не з принципу «Ми можемо це зробити для свого добробуту, та ми це зробимо», а з принципу «Ми можемо це зробити для свого добробуту, і ми це зробимо, не погіршуючи природне середовище». Тобто вихідним моментом для початку будь-якої господарської діяльності організації повинно стати звертання до свого ноосферного оточення з завданням збереження рівноваги біосфери як необхідної і достатньої умови виживання людини» [3].

Таким чином загально визнаним є розуміння того, досягнення стійкого розвитку можливо лише

при гармонійному розвитку трьох його взаємопов'язаних складових: економічної (збільшення обсягів виробництва, покращення фінансово-економічних результатів діяльності тощо), соціальної (досягнення повної зайнятості населення, відтворення трудових ресурсів) та екологічної (дбайливе ставлення до навколишнього середовища, застосування природоохоронних та ресурсозберігаючих технологій). Отже, стійкий розвиток підприємства неможливо звести до лише еконо-

мічної стійкості ігноруючи стійкість соціальну та екологічну.

Для забезпечення сталого розвитку підприємства важливим є визначення зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на підприємство (рис. 1), до яких відносяться економічні, екологічні, соціальні та інші (серед зовнішніх – політична стабільність, криміногенна ситуація тощо, внутрішніх – інноваційні, технологічні тощо).

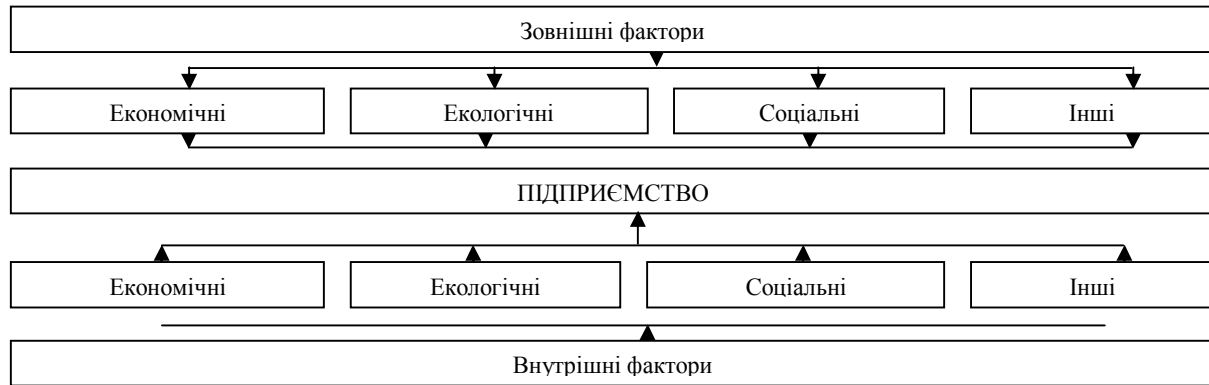

Рис. 1. Класифікація факторів, що впливають на сталий розвиток підприємства

Більшість авторів серед факторів, що впливають на сталий розвиток підприємства виділяють загальноекономічні та ринкові фактори. Класифікацію економічних факторів наведено на рис. 2.

Проте, необхідним є виокремлення екологічних та соціальних факторів. До зовнішніх екологічних факторів відносяться природні умови, стан навколишнього середовища та природних ресурсів, ступінь розвитку законодавства по екологічним питанням. До зовнішніх соціальних – соціальний розвиток регіону, позитивні демографічні тенденції у регіоні. До внутрішніх екологічних факторів належать наявність необхідних ресурсів, використання ресурсозберігаючих технологій тощо.

До внутрішніх соціальних факторів відносяться рівень плінності кадрів, співвідношення рівня заробітної плати на підприємстві з середньою по галузі, ступінь кваліфікованості та мотивації роботи працівників та інші.

Виходячи з вищевказаного, можна виділити принципи сталого розвитку підприємства, до яких відносяться:

- принцип системності, що полягає в урахуванні внутрішніх багатосторонніх зв'язків між елементами підприємства, їх взаємообумовленості, та передбачає розробку та вбудову необхідних елементів забезпечення сталості розвитку підприємства, раціонального та ефективного використання усіх ресурсів підприємства, що проявляється у взаємозв'язаному комплексному охопленні системи фінансового управління;
- принцип адаптивності означає пристосування підприємства до мінливих зовнішніх умов, що

потребує постійного контролю за зовнішніми факторами, їхнього аналізу, і забезпечення належного функціонування всіх підсистем підприємства;

- принцип ресурсозбереження передбачає раціональне використання наявних ресурсів, застосування у виробництві ресурсозберігаючих технологій, випуск екологічної продукції, для чого необхідно впровадження нових технологій, запровадження мало- та безвідходних технологій;
- принцип раціонального використання ресурсів полягає в стабільному підвищенні ефективності використання усіх наявних ресурсів підприємства (трудових, фінансових, матеріальних) у відповідності до цілей підприємства;
- принцип гнучкості передбачає можливість підприємством переходу до випуску нової продукції, зміну технологічного циклу та номенклатури, пошук зовнішніх джерел фінансування для застосування ресурсозберігаючих технологій, нарощування та оновлення існуючого виробничого апарату для підвищення економічної стійкості підприємства;
- принцип цілісності полягає у рівномірному розвитку всіх підсистем підприємства та збереження їхньої єдності;
- принцип цілеспрямованості передбачає встановлення довгострокових, перспективних та короткострокових цілей підприємства, співставлення цілей і завдань кожного підрозділу підприємства не тільки з наявністю ресурсів, але й з принципом ресурсозбереження та раціонального використання ресурсів, як обов'язкової умови досягнення сталого розвитку

підприємства, тобто у своїй діяльності підприємство повинно орієнтуватися на досягнення не лише власних економічних цілей, але й забезпечення співставлення власних потреб з цілями та потребами суспільства: соціальними й екологічними.

В. Геєць виділяє систему специфічних принципів в концепції сталого розвитку:

- «принцип соціальної відповідальності за виконання місії перед суспільством;
- принцип інтегративності економічного потенціалу підприємства та здатностей персоналу до

ефективного використання ресурсів у процесі досягнення встановлених цілей;

- принцип інноваційності, що передбачає постійне удосконалення технологій, системи управління тощо для досягнення досконалості підприємства;
- принцип екогармонійності, який означає необхідність врахування екологічних наслідків діяльності підприємства;
- принцип економічності, що передбачає забезпечення сталого розвитку у межах раціонального» [2].

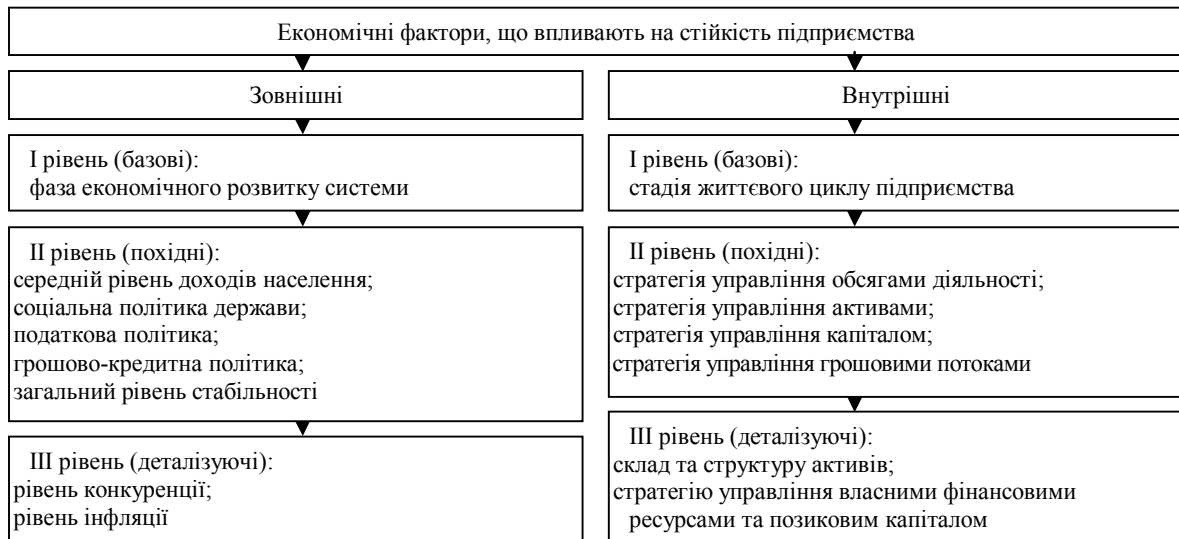

Рис. 2. Класифікація економічних факторів, що впливають на сталий розвиток підприємства

Також варто відзначити, що екологічні та економічні фактори є щільно пов'язаними і здійснюють вагомий вплив на сталий розвиток підприємства, причому на здатність функціонування підприємства та його фінансові результати діяльності екологічні та соціальні фактори мають не менш суттєвий вплив, ніж економічні.

Щодо ресурсного потенціалу – родовищ, корисних копалин, водних та лісових ресурсів, то його кількісний та якісний склад він має особливий вплив на розвиток підприємства. У той же час негативний вплив на навколишнє середовище підприємством спричиняє зниження прибутку за рахунок підвищення витрат, пов'язаних із необхідністю компенсувати наслідки забруднення третім особам, усунення негативних наслідків забруднення навколишнього середовища.

При цьому принцип ресурсозбереження та раціонального використання ресурсів певним чином відіграють ключову роль, поєднуючи усі складові сталого розвитку підприємства – економічну, екологічну, соціальну: оскільки зрозумілим є і те, що раціональне використання природних ресурсів є безпосередньо пов'язаним із забезпеченням сталого розвитку та збереженням навколишнього природного середовища; і те, що раціональне використання усіх видів ресурсів (матеріальних, фінансових, людських тощо) приз-

водить до отримання додаткового прибутку, і крім цього – підвищення рівня оплати праці, що також має соціальне значення.

Для ефективного реалізації принципу ресурсозбереження підприємству необхідно: ефективно використання залучених ресурсів; виявлення внутрішньогосподарських резервів; збільшення прибутку за рахунок економічного використання коштів; встановлення раціональних фінансових відносин з бюджетом, кредиторами, користувачами та іншими контрагентами; контролювання фінансового стану, платоспроможності та кредитоспроможності підприємства; виявлення внутрішніх резервів економії ресурсів; застосування ресурсозберігаючої техніки, використання заміників природної сировини та матеріалів та розвиток ресурсозберігаючих і маловідходних технологій, використання вторинних ресурсів та ін.

Крім того, забруднення підприємством навколишнього середовища має негативні соціальні наслідки: захворюваності населення, скорочення тривалості життя, підвищення міграції населення та інші, що в свою чергу, також спричинить зростання витрат та скорочення прибутку підприємства. При цьому підприємство, що виробляє екологічно чисту продукцію, певною мірою виграє, оскільки вона користується високим попи-

том. Підприємство, що використовує захисні споруди, піклується про навколишнє середовище має позитивний імідж у покупців, що також сприятиме зростанню попиту на його продукцію. Використання ресурсозберігаючих технологій допоможе підприємству економити на ресурсах тощо.

Висновки

За результатами проведеного дослідження можна зробити ряд висновків:

- оскільки підприємство відіграє ключову роль у діяльності і розвитку суспільства, то важливим є і досягнення сталого розвитку кожним підприємством, що в кінцевому результаті забезпечить підтримку сталого розвитку на національному, міжнародному та глобальному рівні;
- на рівні підприємства поняття «сталий розвиток» варто визначати не лише з точки зору його фінансового становища та ефективності

діяльності, але й відповідальності перед суспільством;

- при визначенні сталого розвитку підприємств варто дотримуватися єдності трьох його складових: економічній, соціальній та екологічній, при цьому екологічні та соціальні фактори мають не менш суттєвий вплив на розвиток, функціонування підприємства та фінансові результати його діяльності, ніж економічні;
- дотримання підприємством принципів сталого розвитку та турбота про навколишнє середовище є не лише його обов'язком перед суспільством, але й сприятиме покращенню його діяльності;
- принцип ресурсозбереження відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку підприємства, поєднуючи економічну, екологічну та соціальну складові.

Список літератури:

1. Алексеенко Н.В. Устойчивое развитие предприятия как фактор экономического роста региона // Н.В. Алексеенко // Экономика і організація управління. – 2008. – № 3. – С. 59-65.
2. Геєць В.М. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів: монографія. / В.М. Геєць // К. : Київськ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 389 с.
3. Горностаева Т.Е. Внешняя среда функционирования предприятия в рамках механизма устойчивого развития / Т.Е. Горностаева // Управление общественными экономическими системами. – 2009. – № [Электронный ресурс]. – Режим доступа: umc.gu-unpk.ru/umc/arhiv/2009/1/gornostaeva.doc
4. Зеткина О.В. Об управлении устойчивостью предприятия. // О.В. Зеткина // М. : Аудит, ЮНИТИ, 2003. – 134 с.
5. Львов Д.С. Путь в XXI век: стратегия, проблемы, перспективы российской экономики. // Д.С. Львов // М. : Экономика, 1999. – 168 с.
6. Медведев В.А. Устойчивое развитие общества: модели, стратегия. // В.А. Медведев // М. : Академия, 2001. – 267 с.
7. Наше общее будущее. Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию (МКОСР). // М. : Прогресс, 1989.
8. Севастьянов А.В. Методы и механизмы управления интеграционными процессами в промышленности. // А.В. Севастьянов // М. : Дело Лтд, 2004. – 243 с.
9. Райзерг Б.А. «Современный экономический словарь» // Райзерг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. // М. : ИНФРА – М, 1999 – 479 с.
10. Урсул А.Д. На пути к праву устойчивого развития: концептуально-методологические аспекты // Теоретическая и прикладная экология. – 2008. – №1. – С.20-31.

Надано до редакції 10.02.2014

Мірошніченко О.В. / Miroshnichenko V. Oleksiy
ov_miroshnichenko@ukr.net

Мурашко І.С. / Myrashko S. Iryna
Ireneprima@mail.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Ресурсозбереження серед принципів забезпечення стійкого розвитку підприємства. [Електронний ресурс] / О.В. Мірошніченко, І.С. Мурашко // *Економіка: реалії часу. Науковий журнал.* – 2014. – № 2 (12). – С. 58-62. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n2.html>